

STANDARDY OCHRONY MAŁOLETNIICH PRZED KRZYWDZENIEM W ZESPOLE PLACÓWEK SPECJALNYCH W OLSZTYNIE

Preambula

Naczelną zasadą wszystkich działań podejmowanych przez pracowników Zespołu Placówek Specjalnych w Olsztynie jest działanie dla dobra dziecka i w jego najlepszym interesie. Kierując się dobrem wychowanków, pracownicy Szkoły dążą do ich wszechstronnego rozwoju, traktując dziecko z szacunkiem oraz uwzględniając jego prawa i potrzeby. Realizując zadania Szkoły, wszyscy pracownicy zobowiązani są działać w ramach obowiązującego prawa i swoich kompetencji.

Rozdział I

Objaśnienie terminów

1. **Personel (pedagogiczny i niepedagogiczny)** to osoba zatrudniona na podstawie umowy.
2. **Personel pedagogiczny** to pracownicy bezpośrednio pracujący z dziećmi.
Personel niepedagogiczny to pracownicy administracji.
3. **Zespół Placówek Specjalnych w Olsztynie** [dalej ZPS] to szkoła mieszcząca się w Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie [dalej WSSD].
4. **Dyrektor ZPS** to dyrektor Szkoły.
5. **Dyrektor WSSD** to dyrektor Szpitala.
6. **Asystent szpitalny** to asystent do spraw opieki społecznej WSSD.
7. **Pracownicy Szpitala** to każda osoba zatrudniona w WSSD.

8. **Kierownik wychowania** to kierownik Specjalnego Zespołu Pozalekcyjnego Zajęć Wychowawczych ZPS.
9. **Koordynator** to osoba odpowiedzialna za wprowadzenie i monitorowanie Standardów Ochrony Małoletnich przed krzywdzeniem.
10. **Wolontariusz** to osoba, która bez wynagrodzenia, podejmuje działania na rzecz ZPS.
11. **Praktykant** to student wyższej uczelni, przyjęty na praktykę w ramach umowy pomiędzy ZPS a uczelnią.
12. **Dziecko** to uczeń i wychowanek ZPS.
13. **Opiekun** to osoba uprawniona do reprezentacji dziecka. Jest nią rodzic, opiekun prawny, opiekun faktyczny.
14. **Zgoda opiekuna** dziecka oznacza zgodę pisemną lub ustalenie ustne co najmniej jednego z opiekunów dziecka.
15. **Przez krzywdzenie** dziecka należy rozumieć popełnienie czynu zabronionego lub czynu karalnego na szkodę dziecka, zagrożenie dobra dziecka lub jego zaniedbywanie przez jakąkolwiek osobę. Krzywdzeniem dziecka jest:
  - a. **Przemoc fizyczna** to celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu.
  - b. **Przemoc emocjonalna** to poniżanie, upokarzanie, ośmieszanie dziecka, wciąganie dziecka w konflikt osób dorosłych, manipulowanie nim, brak odpowiedniego wsparcia, stawianie dziecku wymagań i oczekiwań, którym nie jest ono w stanie sprostać.
  - c. **Przemoc seksualna** to angażowanie dziecka w pewnego rodzaju aktywność związaną z wykorzystywaniem seksualnym przez osobę dorosłą, nastolatka do 18 r. ż. lub inne dziecko. Sprawca ma przewagę wiekową, fizyczną lub intelektualną nad swoją ofiarą. Wykorzystywanie seksualne odnosi się do zachowań z kontaktem fizycznym (np. dotykanie dziecka, współżycie z dzieckiem) oraz zachowania bez kontaktu

fizycznego (np. pokazywanie dziecku materiałów pornograficznych podglądanie, ekshibicjonizm).

d. **Zaniedbywanie** to niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych dziecka, niezapewnienie mu odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, opieki medycznej, bezpieczeństwa, brak dozoru nad wypełnianiem obowiązku szkolnego.

16. **Instytucje zewnętrzne** to Sąd opiekuńczy, Prokuratura, Policja, Pogotowie Medyczne, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

17. **Dane osobowe dziecka** to wszelkie informacje umożliwiające identyfikację dziecka.

18. **Czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci** to wszelkie informacje związane z dzieckiem, rodziną, środowiskiem społecznym, mające wpływ na rozwój i bezpieczeństwo dziecka.

ROZDZIAŁ I

Zasady rekrutacji personelu

1. Dyrektor ZPS przed zatrudnieniem otrzymuje od kandydata komplet dokumentów dotyczących: wykształcenia, kwalifikacji zawodowych, przebiegu dotychczasowego zatrudnienia, informację z Krajowego Rejestru Karnego o niekaralności lub za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego.

2. Dyrektor ZPS na podstawie otrzymanych danych osobowych ma obowiązek sprawdzić kandydata w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym – z dostępem ograniczonym oraz w Centralnym Rejestrze Orzeczeń Dyscyplinarnych.

3. Kandydat aplikujący o pracę w ZPS posiada obywatelstwo inne niż polskie przedkłada Dyrektorowi ZPS dokumenty, o których mowa w art. 21 pkt 1-9, Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. (Dz. U. 2016 poz. 862), **(zał. nr 1 i 2)**.

4. Personel ZPS dla zwiększenia bezpieczeństwa dzieci, zobowiązany jest do noszenia identyfikatorów służbowych.

ROZDZIAŁ II

Zasady bezpiecznych relacji pomiędzy personelem a dziećmi

1. Personel ZPS posiada wiedzę i w ramach wykonywanych obowiązków zwraca uwagę na czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci i ich symptomy **(zał. nr 3)**.

2. Standardy ochrony dzieci w skróconej formie dla dzieci są wywieszane na terenie szpitala a dla rodziców znajdują się na stronie internetowej ZPS **(zał. nr 4 i 5)**

3. W przypadku zidentyfikowania czynników ryzyka, członkowie personelu pedagogicznego podejmują rozmowę z opiekunami, przekazując informacje na temat dostępnej oferty wsparcia i motywują do szukania pomocy **(zał. nr 6)**.

4. Zasady bezpiecznych relacji personelu z dziećmi obowiązują wszystkich pracowników ZPS.

5. Personel ZPS zachowuje określone zasady w pracy z dzieckiem, w szczególności:

- a. Zachowuje cierpliwości i szacunek w komunikacji z dzieckiem, podkreślając zrozumienie dla uczuć przeżywanych przez nie, nie wymuszając zwierzeń na siłę, okazując zainteresowanie, wsparcie i gotowość do rozmowy.

b. Reaguje i uwzględniania potrzeb w sposób adekwatny do sytuacji i możliwości psychofizycznych dziecka. Dostosowuje poziom komunikacji uwzględniając specjalne potrzeby i specyficzne trudności edukacyjne. Równy traktuje dzieci bez względu na płeć, niepełnosprawność, status społeczny, kulturowy i religijny.

c. Ustala reguły i zasad pracy w grupie, jasno określa wymagania i oczekiwania wobec dzieci, stanowczo reaguje na zachowania niepożądane.

d. Kontakt fizyczny z dzieckiem, który jest zjawiskiem nieuchronnym w pracy nauczyciela i wychowawcy, wynika z reakcji na potrzeby dziecka (np. pomoc w ubraniu się, wsparcie podczas nauki prawidłowego trzymania narzędzia pisarskiego). Kontakt fizyczny i pomoc dziecku przy potrzebach fizjologicznych, związanych ze sprzętem rehabilitacyjnym i medycznym należy zgłaszać pracownikom szpitala.

e. W trakcie wyjść z oddziału (wyjście do biblioteki, zajęcia, spotkania teatralne, patio szpitala) opiekę nad dziećmi sprawują nauczyciel, wychowawca.

f. Jeśli dziecko lub jego opiekun są osobami bliskimi wobec pracownika, zachowuje on poufność wszystkich informacji dotyczących innych podopiecznych.

g. Kontakt online z dzieckiem i jego opiekunem dopuszczalny jest tylko drogą służbową.

6. W relacji personelu z dziećmi niedopuszczalne jest w szczególności:

a. Stosowanie wobec dzieci przemocy w jakiegokolwiek formie, wykorzystywanie relacji władzy lub przewagi fizycznej.

b. Zawstydzanie, upokarzanie, lekceważenie, poniżenie lub dręczenie w tym także za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

c. Faworyzowanie wybranych dzieci, ignorowanie potrzeb innych.

d. Zabronione jest utrwalanie wizerunku dziecka (filmowanie, nagrywanie głosu, fotografowanie) do potrzeb prywatnych pracownika.

ROZDZIAŁ III

Procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka

1. Jeżeli zachodzi podejrzenie krzywdzenia dziecka w środowisku rodzinnym lub podczas pobytu w szpitalu:

a. Pracownik ZPS mający podejrzenie krzywdzenia dziecka zobowiązany jest do zawiadomienia o zaistniałej sytuacji koordynatora i sporządza notatkę z zaistniałej sytuacji. Dalsze działania podejmuje Dyrektor ZPS po konsultacji z koordynatorem.

b. Dyrektor ZPS o zaistniałym podejrzeniu krzywdzenia dziecka informuje lekarza prowadzącego i razem podejmują decyzję o dalszych działaniach.

c. W sytuacji powzięcia informacji o zagrożeniu życia i bezpieczeństwa dziecka, wykorzystywania seksualnego oraz znęcania się fizycznego i psychicznego o dużym nasileniu, Dyrektor ZPS zawiadamia lekarza prowadzącego i razem podejmują decyzje o dalszych działaniach.

2. Jeżeli zachodzi podejrzenie krzywdzenia dziecka przez pracownika ZPS:

a. Każdy pracownik ZPS, mający podejrzenie krzywdzenia dziecka przez innego pracownika ZPS zobowiązany jest do zawiadomienia o zaistniałej sytuacji Dyrektora ZPS i sporządzenia notatki z zaistniałej sytuacji.

b. Dyrektor ZPS w trybie natychmiastowym odsuwa pracownika od czynności zawodowych i nie później niż dwa dni robocze, w obecności kierownika wychowania/koordynatora przeprowadza rozmowę wyjaśniającą z pracownikiem, co do którego zaistniało podejrzenie krzywdzenia dziecka oraz o ile będzie to konieczne w wyznaczonym terminie opiekunami dziecka i dzieckiem.

c. W przypadku gdy podejrzenie krzywdzenia dziecka zgłosili opiekunowie dziecka, Dyrektor ZPS powołuje Zespół Interwencyjny obligatoryjnie.

d. Zespół interwencyjny, analizuje zdarzenie podejrzenia krzywdzenia dziecka przez pracownika a wyniki analizy, niezwłocznie po jej zakończeniu, przedstawia Dyrektorowi ZPS. W przypadku potwierdzenia podejrzenia krzywdzenia dziecka sporządza w ciągu siedmiu dni roboczych plan wsparcia dziecka (**zał. nr 7**) O zaistniałej sytuacji Dyrektor ZPS zawiadamia Dyrektora WSSD.

e. Wobec pracownika, u którego podejrzenie krzywdzenia dziecka zostało potwierdzone, Dyrektor ZPS podejmuje czynności przewidziane w przepisach dotyczących postępowania dyscyplinarnego.

f. W przypadku, gdy podejrzenie krzywdzenia zgłosili opiekunowie dziecka, a podejrzenie to nie zostało potwierdzone, należy o tym fakcie poinformować opiekunów dziecka i Dyrektora WSSD na piśmie.

3. Personel ZPS w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych mający informację o krzywdzeniu dziecka lub informacje z tym związane, jest zobowiązany do zachowania tajemnicy, wyłączając informacje przekazywane uprawnionym instytucjom w ramach działań interwencyjnych.

4. Protokoły ze spotkań Zespołów interwencyjnych, notatki opisujące podejrzenie krzywdzenia dziecka, notatki z rozmów wyjaśniających prowadzonych z opiekunami dziecka, dzieckiem, personelem, plany wsparcia dziecka przechowuje się w oddzielnym segregatorze nazwanym „Polityka ochrony dzieci” w Zespole Placówek Specjalnych w Olsztynie.

5. Osobą odpowiedzialną za wszczynanie procedury „Niebieskiej Karty” jest koordynator. O wszczęciu procedury decyduje Dyrektor ZPS po uzgodnieniu z Asystentem Szpitalnym.

ROZDZIAŁ IV

Zasady ochrony danych osobowych oraz wizerunku dzieci w ZPS

1. Za dostęp do Internetu i ochronę przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami w sieci odpowiada Centrum Informatycznych Usług Wspólnych Olsztyna oraz każdy pracownik pedagogiczny, realizujący zajęcia z użyciem tablic multimedialnych, tabletów czy smartfonów prywatnych lub będących na wyposażeniu szkoły.
2. Osobą odpowiedzialną za administrowanie danymi osobowymi w szkole jest Dyrektor ZPS, który powołuje Inspektora Ochrony Danych Osobowych w ZPS.
3. Zgoda opiekunów na utrwalenie wizerunku dziecka zostanie przyjęta na piśmie zgodnie z Polityką Bezpieczeństwa w Zakresie Przetwarzania Danych Osobowych w Zespole Placówek Specjalnych w Olsztynie.
4. Zgodę na utrwalanie wizerunku dziecka opiekun może wycofać ustnie lub na piśmie w każdym czasie.
5. Jeśli wizerunek dziecka stanowi jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, impreza publiczna, zgoda opiekunów dziecka nie jest wymagana.
6. Jeśli dziecko i jego opiekunowie nie wyrazili zgody na utrwalenie wizerunku dziecka, w ustalony sposób osoba rejestrująca wydarzenie ma nie utrzymywać wizerunku dziecka. Rozwiązanie, nie może być wykluczające dla dziecka.
7. W sytuacjach, w których opiekunowie lub widzowie szkolnych wydarzeń i uroczystości itd. rejestrują wizerunki dzieci do prywatnego użytku, należy pamiętać o tym, że:

a. Wykorzystanie, przetwarzanie i publikowanie zdjęć/nagrań zawierających wizerunki dzieci i osób dorosłych wymaga udzielenia zgody przez te osoby, w przypadku dzieci – przez ich opiekunów.

b. Zdjęcia lub nagrania zawierające wizerunki dzieci nie powinny być udostępniane w mediach społecznościowych ani na serwisach otwartych, chyba że opiekunowie prawni tych dzieci wyrażą na to zgodę.

8. Przedstawiciele mediów lub dowolna inna osoba chcąc zarejestrować organizowane przez nas wydarzenie i opublikować zebrany materiał, muszą zgłosić taką prośbę wcześniej i uzyskać zgodę Dyrektora ZPS.

9. Nośniki analogowe zawierające zdjęcia i nagrania są przechowywane w archiwum, a nośniki elektroniczne zawierające zdjęcia i nagrania są przechowywane w szafie pancерnej.

ROZDZIAŁ V

Wdrażanie i monitorowanie standardów

1. Osobą odpowiedzialną za Politykę ochrony małoletnich przed krzywdzeniem jest Dyrektor ZPS. Osobą odpowiedzialną za wdrażanie i monitorowanie standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem jest koordynator.

2. Koordynator w trzyosobowym zespole powołanym przez Dyrektora ZPS przeprowadza wśród personelu placówki, raz na 12 miesięcy, ankietę monitorującą poziom realizacji standardów (**zał. nr 8**).

4. Personel ZPS podczas prowadzonej ankiety może proponować zmiany oraz wskazywać naruszenia Polityki w Szkole.

5. Zespół dokonujący analizy ankiet, sporządzają na jej podstawie raport, który przekazują Dyrektorowi ZPS.

6. Dyrektor ZPS wprowadza do Polityki niezbędne zmiany i ogłasza personelowi jej nowe brzmienie.

Przepisy końcowe

1. Standardy wchodzi w życie z dniem ich ogłoszenia.....
2. Ogłoszenie następuje w sposób dostępny dla personelu, opiekunów, dzieci przez umieszczeniu tekstu na stronie internetowej ZPS: www.zps.olsztyn.eu-Standardy.
3. Wszelkie pytania dotyczące Polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem należy kierować do Dyrektora ZPS.

Podstawa prawna:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
2. Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.).
3. Prawo Oświatowe (Dz. U. z 2024 r. poz 737)).
4. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359).
5. Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1606).
6. Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1304, 606).

7. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1424).
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360 z późn. zm.); art. 23 i 24.
11. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.).
12. Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 152).
13. Ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1709).
14. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249); art. 12 i 12 a.
15. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375); art. 304.
16. Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych.
17. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (art. 81).
18. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).
19. Statut Zespołu Placówek Specjalnych w Olsztynie; Statut Przedszkola Miejskiego nr 22 w Olsztynie; Statut Szkoły Podstawowej nr 20 im Janusza

Korczaka w Olsztynie; Statut XVI Liceum Ogólnokształcącego w Olsztynie.

20. Polityka Bezpieczeństwa w Zakresie Przetwarzania Danych Osobowych w Zespole Placówek Specjalnych w Olsztynie.

Olsztyn, 19.06.2024

miejsce i data

DYREKTOR

mgr Izabela Baszkowska-Dąbrowska

OŚWIADCZENIE O NIEKARALNOŚCI

Ja,.....

nr PESEL...../nr paszportu.....

oświadczam, że w państwie ..... nie jest prowadzony rejestr karny/ nie wydaje się informacji z rejestru karnego. Oświadczam, że nie byłam/em prawomocnie skazana/y w państwie ..... za czyny zabronione odpowiadające przestępstwom określonym w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii oraz nie wydano wobec mnie innego orzeczenia, w którym stwierdzono, iż dopuściłam/em się takich czynów zabronionych, oraz że nie nałożono na mnie obowiązku wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub ustawy, stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi.

Jestem świadomy/a odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

.....

Podpis

Olsztyn, dnia.....

OŚWIADCZENIE O KRAJACH ZAMIESZKANIA

Oświadczam, że w okresie ostatnich 20 lat zamieszkałem/am w następujących państwach,
innych niż Rzeczypospolita Polska i państwo obywatelstwa:

1. ....

2. ....

3. ....

Oraz jednocześnie przedkładałem informację z rejestrów karnych tych państw uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi/
informację z rejestrów karnych.

Jestem świadomy/a odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

.....

Podpis

SYMPTOMY KRZYWDZENIA DZIECKA

Dzieci krzywdzone rzadko ujawniają doświadczenia przemocy mówiąc o tym dosłownie, np. moja mama, mój tata – mnie biją, źle mnie traktują, są dla mnie niedobrzy itd. O tym, że coś złego dzieje się w ich życiu mogą nas informować pewne sygnały, widoczne w funkcjonowaniu takiego dziecka, czy to w przedszkolu/szkole, czy w grupie rówieśniczej. Przemoc, której doświadcza dziecko w bardzo niekorzystny, czy wręcz tragiczny sposób może wpłynąć na jego dalsze życie. Potencjał z jakim dziecko przychodzi na świat może zostać zniszczony, a zaburzenia i zakłócenia w zdrowiu i rozwoju fizycznym oraz psychicznym mogą być nieodwracalne.

Czym jest przemoc?

Najczęściej podawane definicje przemocy wobec dzieci to:

„Przemoc to celowe użycie siły fizycznej albo władzy przeciwko drugiemu człowiekowi lub grupie ludzi, prowadzące lub stwarzające ryzyko uszkodzenia ciała, śmierci, krzywdy psychicznej.”

Powyższa definicja dotyczy przemocy w ogóle, w tym dorosłych wobec dzieci.

Druga definicja odnosi się do przemocy w rodzinie:

„Przemoc w rodzinie to każde działanie jednego z członków rodziny lub zaniedbanie, które zagrażają życiu, cielesnej i psychicznej integralności lub wolności innego członka tej samej rodziny, bądź poważnie szkodzą jego osobowości.” (Browne K., Herbert M., 1999)

Ze względu na sposoby i formy jej przejawiania, przemoc wobec dzieci podzielono na cztery rodzaje:

1. Przemoc fizyczna
2. Przemoc psychiczna
3. Zaniedbywanie dziecka
4. Wykorzystywanie seksualne

- **PRZEMOC FIZYCZNA**

Z dniem 1 sierpnia 2010 r. wszedł w życie art. 961 Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego, który zakazuje stosowania kar cielesnych: „*Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych*”.

Niestety, wciąż wielu rodziców dziwi się, słysząc że przemoc fizyczna to także **szturchanie, popychanie dziecka, szarpanie, ściskanie za szyję, kark czy zatykanie ust**. Przemoc fizyczna to celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu lub groźba uszkodzenia ciała. Skutkiem przemocy fizycznej mogą być **złamania, siniaki, rany cięte, poparzenia, obrażenia wewnętrzne**. Jedną z form przemocy fizycznej jest **potrząsanie dzieckiem**. Dotyczy to niemowląt do 6 miesiąca życia. Dzieci te mają słabo rozwinięte mięśnie karku i szyi. Niezrośnięte szwy czaszki i ciemiączka pozwalają na naprzemienne ruchy głowy i mózgu. Może to prowadzić do mikrouszkodzeń w mózgu, wpływających na opóźnienie umysłowe, jak również ciężkiego uszkodzenia mózgu wskutek wylewów, a także do ślepoty i niedosłuchu.

Rozpoznawanie przemocy fizycznej - na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- ma widoczne obrażenia ciała (poparzenia, ugryzienia, siniaki, złamania kości), których pochodzenie trudno jest wyjaśnić
- boi się rodzica lub opiekuna
- wzdryga się, kiedy podchodzi do niego osoba dorosła
- podawane przez nie wyjaśnienia dotyczące ran i siniaków wydają się nieprawdopodobne

Rodzic lub opiekun:

- podaje sprzeczne lub nieprzekonujące wyjaśnienia obrażeń dziecka, bądź w ogóle odmawia wyjaśnień
- mówi o dziecku w negatywny sposób, na przykład używając określeń takich jak „idiota”, „głupi”, „gówniarz”
- poddaje dziecko surowej fizycznej dyscyplinie
- nadużywa alkoholu lub narkotyków

Zaniepokoić może także zachowanie – dziecko jest: niespokojne, załężnione, wycofane oraz to, jak często dziecko jest hospitalizowane, z jakiego powodu oraz zbyt duża odległość czasowa od momentu urazu do przyjazdu do szpitala.

PRZEMOC PSYCHICZNA, EMOCJONALNA

Jest to powtarzające się **poniżanie, upokarzanie i ośmieszanie** dziecka, brak odpowiedniego wsparcia, uwagi i miłości. To również wymagania i oczekiwania wobec dziecka, którym niej jest ono w stanie sprostać.

Formy przemocy psychicznej:

poniżanie dziecka, ośmieszanie – porównywanie go do rzeczy, zjawisk, które budzą obrzydzenie i nie są powszechnie lubiane, nazywanie go w sposób obraźliwy, podawanie go jako negatywnego przykładu w rodzinie, klasie, mówienie przy innych o jego słabościach, chorobach, problemach.

świadome lub nie odrzucanie emocjonalne dziecka, niezaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka – niekochanie, nieokazywanie dziecku czułości, bliskości, zainteresowania, skupianie się na jego „mankamentach”. Dzieciom tym bardzo trudno w dorosłym życiu poczuć miłość do swojego partnera, dziecka albo ją okazać.

agresja słowna – stałe podnoszenie na dziecko głosu, krzyczenie na nie, mówienie w bardzo dużym napięciu, używanie słów powszechnie uważanych za obraźliwe.

zastraszanie dziecka, straszenie, stosowanie pogroźek, szantażu – „Jeśli tego nie zrobisz, to spotka cię straszna kara, przestanę cię kochać” itp. To także straszenie dziecka przez rodzica, że coś się może stać jemu albo rodzicowi, straszenie wyrzuceniem z domu, oddaniem do domu dziecka, mówienie, że się go już nie kocha; Głębokość i rozległość ran w psychice dziecka spowodowana takim postępowaniem dorosłych jest nie do przewidzenia.

manipulowanie dzieckiem - (najczęściej w sytuacji rozstania rodziców) – przedstawianie drugiego rodzica jako „złego”, tworzenie fałszywych wspomnień u dziecka i przypominanie negatywnych doświadczeń z drugim rodzicem.

wywoływanie poczucia winy – czynienie dziecka odpowiedzialnym za stan emocjonalny i zdrowotny rodzica: „to przez Ciebie się tak źle czuję, umrę, jak tak się będziesz zachowywać, gdybyś był grzeczny nigdy bym Cię nie uderzył”. Powoduje to branie na siebie winy przez dziecko, także w sytuacjach nie związanych z domowymi sprawami.

Nadopiekuńczość – rodzic wyręcza dziecko we wszystkim, boi się o to, że dziecku może stać się krzywda, co powoduje nadmierną kontrolę - zarówno kontaktów z rówieśnikami, jak i niewspółmierne do wieku ograniczanie swobodnej zabawy (nie biegaj, nie skacz, stój grzecznie). Wpaja w dziecko poczucie zagrażającego świata, a wszelkie niepowodzenia dziecka przerzuca na inne osoby czy sytuacje. Nadopiekuńczość **kształci w dziecku postawę egocentryczną i egoistyczną** oraz źle wpływa na jego funkcjonowanie wśród rówieśników. Prowadzi do niezaradności i kompleksów.

Rozpoznawanie przemocy psychicznej - na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- zachowuje się w sposób nieadekwatny do wieku (w sposób zbyt dorosły bądź zbyt infantylny)
- wykazuje zaburzenia jedzenia (nieodjada, nadmiernie się objada, wymiotuje)
- jest opóźnione w rozwoju fizycznym bądź emocjonalnym
- moczy się bądź zanieczyszcza kałem
- samookalecza się
- ma problemy ze snem, nocne koszmary, boi się chodzić spać
- ma objawy hipochondrii, hysterii, obsesji lub fobii

Rodzic lub opiekun:

- ciągle obwinia, poniża i strofuje dziecko
- nie interesuje się problemami dziecka
- otwarcie odrzuca dziecko
- faworyzuje jedno z rodzeństwa
- w oczekiwaniach i wymaganiach wobec dziecka nie bierze pod uwagę jego możliwości
- nadużywa alkoholu lub narkotyków

Przemoc psychiczna jest najtrudniejsza do zdiagnozowania. Zawsze **powinna zaniepokoić nagła zmiana w zachowaniu dziecka**, np. dziecko, które do tej pory było pogodne, zaczyna być wycofane, smutne, apatyczne.

• ZANIEDBYWANIE DZIECKA

Zaniedbywanie dziecka to niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych dziecka przez rodzica lub opiekuna; nie zapewnianie mu odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, opieki medycznej, bezpieczeństwa.

Może przybierać następujące formy:

- a. **zaniedbywanie fizyczne** – niezaspokajanie potrzeb fizycznych dziecka w sposób wystarczający, biorąc pod uwagę wiek dziecka, jego potrzeby rozwojowe i indywidualne. Chodzi tu o podstawowe potrzeby życiowe: właściwe wyżywienie, pielęgnacja, higiena, wypoczynek. U małych dzieci w wyniku niewłaściwej opieki czy higieny, może dojść do chorób skóry, zapaleń, odmrożeń, zmian pasożytniczych. Starsze dzieci mogą być wytykane, izolowane od rówieśników, przezywane (bo są np. brudne, brzydko pachną, itp.).

- b. **zaniedbywanie żywieniowe** – głodzenie, niedostarczanie dziecku odpowiedniej ilości jedzenia. Może prowadzić do nieprawidłowości w rozwoju fizycznym i psychicznym. Objawia się niską masą ciała, bólami głowy i brzucha, omdleniami.
- c. **zaniedbywanie zdrowotne** – niewystarczająca dbałość o zdrowie dziecka lub jej całkowity brak, np. niezgłaszanie się z dzieckiem do szczepień, nieleczenie stanów chorobowych, mimo zaleceń pediatry lub innego specjalisty, marginalizowanie lub bagatelizowanie negatywnych konsekwencji takiego postępowania dla dziecka.
- d. **zaniedbywanie edukacji dziecka** – dziecko nie ma odrobionych prac domowych, nie posiada lub brakuje mu przyborów np. zeszytów, podręczników, nie ma warunków do nauki. Skrajnym zaniedbywaniem edukacji jest nieposyłanie dziecka do szkoły.
- e. **brak wystarczającej opieki i troski o dziecko** – nieinteresowanie się dzieckiem, tym co robi, czego potrzebuje, jakie ma problemy. W skrajnej formie opuszczenie dziecka lub porzucenie.
- f. **zaniedbywanie emocjonalne** – niezaspokajanie podstawowych potrzeb psychicznych dziecka: miłości, bliskości, czułości, kontaktu fizycznego. Rodzic nie spędza czasu z dzieckiem bezpośrednio wchodząc z nim w relacje, nie bawi się z nim lub jest tego za mało, biorąc pod uwagę potrzeby dziecka.

Zaniedbywanie dziecka - na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- często jest nieobecne w szkole lub przedszkolu
- kradnie jedzenie bądź pieniądze kolegom, żebrze
- nie otrzymuje potrzebnej mu opieki medycznej, szczepień, okularów
- jest często brudne, nieprzyjemnie pachnie
- często jest ubrane nieodpowiednio do pogody
- mówi, że w domu nie ma osoby, która mogłaby się nim zająć

Rodzic lub opiekun:

- nie interesuje się losem dziecka
- jest apatyczny lub pogrążony w depresji
- często nie dociera na umówione spotkania
- nadużywa alkoholu lub narkotyków

Zaniedbywanie dzieci nie dotyczy tylko – jako sprawców – rodziców. Każdy dorosły, pod którego opieką jest dziecko, czy to jest lekarz, nauczyciel, pracownik socjalny, psycholog czy pedagog ma obowiązek dbać w sposób wystarczający dla dziecka, o jego szeroko rozumiane potrzeby i zaspokajać je adekwatnie do pełnionej roli zawodowej.

- **WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE**

Wykorzystywanie seksualne dziecka (definicja Światowej Organizacji Zdrowia WHO) to włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie potrafi ono w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody, i/lub na którą nie jest dojrzałe rozwojowo i nie może zgodzić się w ważny prawnie sposób, i/lub która jest niezgodna z normami prawnymi lub obyczajowymi danego społeczeństwa. Z wykorzystywaniem seksualnym mamy do czynienia, gdy taka aktywność wystąpi między dzieckiem a dorosłym lub dzieckiem a innym dzieckiem, jeśli te osoby ze względu na wiek bądź stopień rozwoju pozostają w relacji opieki, zależności, władzy. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby.

W polskim prawie jako ofiarę wykorzystywania seksualnego określa się dziecko poniżej **15 roku życia**. Do przemocy seksualnej zalicza się: **gwałt, pedofilię i kazirodztwo**.

Wykorzystywanie seksualne - na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- przejawia dziwne bądź niezwykle dla swojego wieku zachowania seksualne (np. jest nadmiernie rozbudzone, dużo mówi o seksie)
- jest wycofane, depresyjne, infantylnie się zachowuje, ma trudności w relacjach z rówieśnikami
- odmawia przebijania się w towarzystwie innych (np. przed zajęciami sportowymi)
- nadużywa alkoholu lub narkotyków
- pogorszyło się w nauce
- ma trudności z chodzeniem lub siadaniem
- doświadcza bólu intymnych części ciała
- jest w ciąży lub jest chore wenerycznie
- ucieka z domu
- chwali się nagłym przyływem gotówki lub prezentów

Rodzic lub opiekun:

- przekracza dopuszczalne granice w kontakcie fizycznym z dzieckiem (np. podczas zabawy)
- nadużywa alkoholu lub narkotyków
- nie utrzymuje relacji z osobami spoza rodziny
- przejawia nadopiekuńczość w stosunku do dziecka, ogranicza jego kontakty z rówieśnikami

Występowanie pojedynczego objawu na ogół nie jest dowodem na to, że dziecko doświadczyło krzywdzenia. Jeśli jednak symptom powtarza się, bądź kilka objawów występuje jednocześnie, prawdopodobieństwo, że mamy do czynienia z przemocą wobec dzieci zdecydowanie wzrasta. Podejrzenie, że dziecko doświadcza przemocy jest szczególnie uzasadnione, gdy z objawami u dziecka współwystępują określone zachowania rodziców lub opiekunów.

*Bibliografia: „Jak rozpoznać dziecko krzywdzone?” pod redakcją Anny Grajcarek, Wydawnictwo Fundacji ad vocem, Kraków 2014 r, Wydanie I.
Autor: Marta Cygan, psycholog, zespół Akademii Zdrowego Przedszkolaka*

Standardy ochrony dzieci

Załącznik nr 4
do Standardów ochrony
miałoletnich przed krzywdzeniem

zasady bezpiecznych relacji

<p>Traktuj mnie z szacunkiem i troską o moje uczucia.</p> <p>Okazywanie szacunku to traktowanie innych w sposób uprzejmy, życzliwy oraz z poszanowaniem ich praw.</p>	<p>Śluchaj mnie z uwagą i pozwalaj mi mówić.</p> <p>Kontakt i potrzeba bycia widzianymi są naszą siłą napędową.</p>	<p>Nie wolno mnie zawstyżać, upokarzać i obrażać.</p> <p>Przemoc emocjonalna nie zostawia siniaków, ale jest równie okrutna. Zatrzymaj się i pomyśl, zanim powiesz coś co mnie zrani.</p>	<p>Nie wolno na nas krzyczeć.</p> <p>Krzyk i ciągłe zastraszanie sprawi, że wyrośnięmy na dorosłych z zaburzonym poczuciem bezpieczeństwa.</p>
<p>Doceniaj nas, bo tak bardzo się staramy.</p> <p>Przyłapuj nas na tym co umiemy, a nie na tym czego nie umiemy. Dodawaj nam skrzydeł.</p>	<p>Mam prawo czuć się bezpiecznie.</p> <p>Muszę mieć pewność, że mogę do Ciebie przyjść z każdym problemem, nie obawiając się, że będę postrzegana jako "skarżypyta".</p>	<p>Ja też mam swoje granice.</p> <p>Asertywność jest czynną pozytywną. Pytanie o zgodę świadomi mi, że mam prawo do wyznaczania granic swojego ciała.</p>	<p>Mów zwieźle i na temat. Gubię się w nadmiarze słów.</p> <p>Zwracaj się do mnie językiem dopasowanym do mojego wieku, zgodnie z zasadami etyki zawodu nauczyciela.</p>
<p>Mam swoje mocne i słabe strony i to jest w porządku.</p> <p>Porównywanie nie motywuje, a sprawia, że tylko czuję się gorzej. Co czujesz, gdy ktoś Ciebie do kogoś porównuje?</p>	<p>Nie wolno mnie bić, szturchać ani popychać.</p> <p>Nikt nie ma prawa bić drugiego człowieka. Naruszenie nietykalności cielesnej dziecka to przestępstwo.</p>	<p>Traktuj nas wszystkich równo. Nie faworyzuj.</p> <p>Faworyzowanie prowadzi do wielu negatywnych konsekwencji, zarówno dla uczniów, którzy są faworyzowani, jak i dla tych, którzy są pomijani.</p>	<p>Zadbaj o swoją higienę psychiczną.</p> <p>Zadbaj o siebie i swoje potrzeby. Aby móc udzielać pomocy innym, samemu nie można być w złym stanie.</p>

W Zespole Placówek Specjalnych w Olsztynie realizujemy

**POLITYKĘ OCHRONY DZIECI, KTÓRĄ OPISALIŚMY
W STANDARDACH OCHRONY MAŁOLETNIICH PRZED
KRZYWDZENIEM**

Standardy określają:

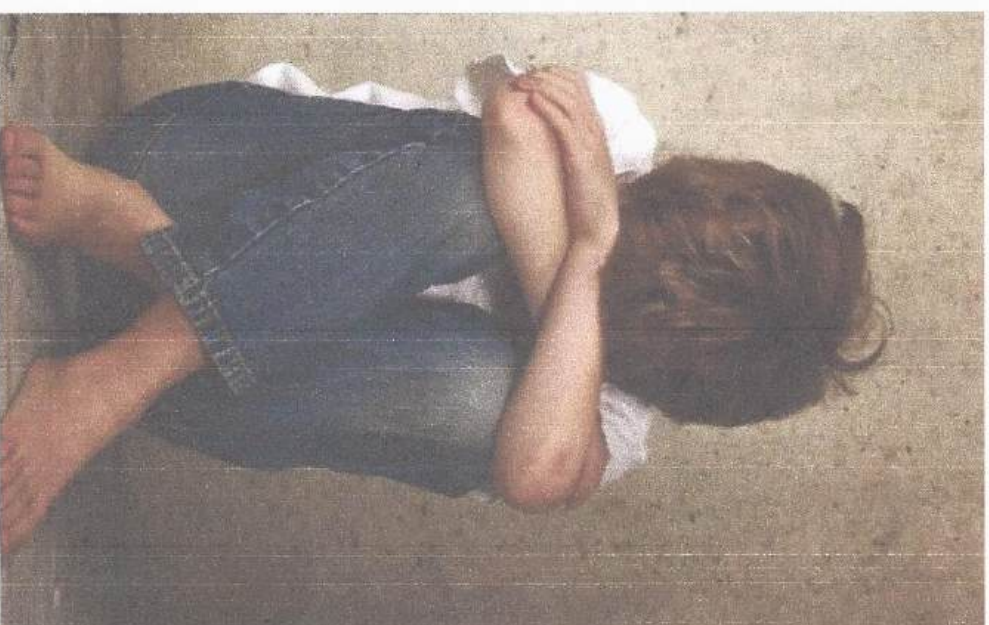
- Zasady bezpiecznej rekrutacji personelu.
- Sposób reagowania na przypadki podejrzenia krzywdzenia dziecka.
- Zasady bezpiecznych relacji personel-dziecko.
- Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu.
- Zasady ochrony wizerunku i danych osobowych dzieci.

**Każda osoba podejmująca
pracę w naszej placówce,
zostaje zweryfikowana
w Rejestrze Sprawców
Przestępstw na Tle
Seksualnym
i posiadać zaświadczenie
o niekaralności.**

Personel placówki zna
czynniki ryzyka krzywdzenia
dzieci.

W sytuacji podejrzenia
krzywdzenia dziecka,
postępuje według określonej
procedury opisanej
w STANDARDACH OCHRONY
DZIECI PRZED
KRZYWDZENIEM.

**Każdy z pracowników
przestrzega zasad
dotyczących
bezpiecznych relacji
z dzieckiem, opartej na
poszanowaniu godności
dziecka, jego wrażliwości
i poziomie rozwoju.**

Z pełną
odpowiedzialnością
dbamy o wizerunek
Twojego dziecka
w placówce
i mediach
społecznościowych.
Chronimy Jego osobiste
dane.

**Dbamy o to, by każde
dziecko było chronione
przed szkodliwymi
treściami i zagrożeniami
w sieci.**

Chroniąc siebie i swoje dziecko możesz skorzystać z pomocy:

**OGÓLNOPOLSKIEGO TELEFONU DLA OFIAR PRZEMOCY W
RODZINIE „NIEBIESKA LINIA” - Tel. 800 120 002 - bezpłatna pomoc
dostępna przez całą dobę.**

POLICYJNY TELEFON ZAUFANIA DS. PRZECIWDZIAŁANIA

PRZEMOCY W RODZINIE - Tel. 800 120 226

TELEFON DLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI W SPRAWIE

BEZPIECZEŃSTWA DZIECI - Tel. 800 100 100 - bezpłatna

i anonimowa pomoc telefoniczna i online dla rodziców.

RODZICU !

**JEŻELI POTRZEBUJESZ PORADY DOTYCZĄCEJ
WZMOCNIENIA SWOICH KOMPETENCJI
WYCHOWAWCZYCH LUB INFORMACJI
NA TEMAT PRACY Z TWOIM DZIECKIEM
ZACHĘCAMY CIĘ DO ROZMOWY !**

Załącznik nr 6
do Standardów ochrony
materiałnych przed kryzysem

CZYNNIKI RYZYKA KRZYWDZENIA DZIECKA

Z DZIECIEM:

- przedwczesny poród,
- niska waga urodzeniowa
- poród z ciężymi obrażeniami lub mogłymi obrażeniami porodowymi
- długotrwały głód, niedożywienie
- wiek dziecka
- przewlekłe choroby, choroby psychiczne, niepełnosprawność

Z DZIECIEM I ZWIĄZANE:

- nieobecność rodziców
- samotne rodzicielstwo
- niestabilny styl rodzicielstwa
- doświadczanie przez rodzica przemocy w dzieciństwie
- uzależnienia
- obecność niespokrewnionych osób dorosłych w rodzinie
- choroby psychiczne rodziców, wysoki poziom stresu, trudności emocjonalne
- konflikty, kryzysy
- rodzina zastępcza, rodzina adopcyjna

Z DZIECIEM I ZWIĄZANE ZE ŚRODOWISKIEM SPOŁECZNYM:

- izolacja społeczna
- ubóstwo
- przemocy i psychologia w najbliższym otoczeniu rodziny

CO MOŻESZ ZROBIĆ?

Zwracaj uwagę na nagłe zmiany w zachowaniu dziecka i jego relacji z rodzicami lub opiekunami.

Bądź na bieżąco z dostępną w szkole ofertą wsparcia dla rodziców i promuj ją wśród nich. Bezpłatne warsztaty umiejętności rodzicielskich lub konsultacje ze specjalistami często prowadzą osoby pomocy społecznej, poradnie psychologiczno-pedagogiczne lub organizacje pozarządowe.

Udośćgnij rodzicom broszury informacyjne dotyczące wychowywania bez przemocy, rodzenia sobie ze stresem czy prawidłowego budowania więzi z dzieckiem.

Organizuj spotkania edukacyjne dla rodziców i wzmacniaj ich kompetencje.

Ucz dzieci odpowiedzialności i mówić dorosłym o sytuacjach niebezpiecznych.

Promuj wśród dzieci bezpłatne telefony zaufania – np. Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111.

Gej, zaobserwujesz, że w danej rodzinie występują czynniki ryzyka krzywdzenia dziecka, porozmawiaj z rodzicami, **przełóż informacje** na temat dostępnej oferty wsparcia i zmotywuj ich do skorzystania pomocy.

Jeśli podejrzewasz, że dziecko jest krzywdzone – **awaryjnie** wejdź na stronę tds.pl/waaguj i dowiedz się więcej.

Odwiedź też stronę edukacja.tdds.pl – znajdziesz tam m.in. materiały edukacyjne, broszury informacyjne, socjalmuzeo zalicz profilaktycznych z rodzicami i z dziećmi oraz bezpłatną ofertę szkoleń.

POZNAJ OFERTĘ EDUKACYJNĄ FUNDACJI DAJEMY DZIECIOM SIĘ

www.edukacja.tdds.pl

- kursy e-learning
- scenariusze zajęć
- materiały edukacyjne
- konferencje i szkolenia

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIĘ

Czynnikami ryzyka krzywdzenia dziecka

ULOTKA DLA PROFESJONALISTÓW

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIĘ

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
 Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
 Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
 Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Plan wsparcia dziecka krzywdzonego Zespół Placówek Specjalnych w Olsztynie	
ETAP	OPIS DZIAŁAŃ
<p>I.OKREŚLENIE PODMIOTU I PRZEDMIOTU POMOCY</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikacja osoby. (kogo dotyczy, wiek, płeć, podstawowe informacje o rodzinie) 2. Identyfikacja problemu. (etiologia problemu, czas trwania, dynamika, rozmiary). 3. Potencjał dziecka (mocne strony, zainteresowania, uzdolnienia, pozytywne doświadczenia, na których można oprzeć terapię) 	
<p>II.PROJEKTOWANIE ROZWIĄZAŃ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sformułowanie celów. 2. Określenie problemów oddziaływań (co, jaki problem będzie obiektem oddziaływań terapeutycznych). 3. Określenie rodzaju zadań. 4. Ustalenie miejsca, czasu i harmonogramu pomocy. 5. Określenie uczestników pomocy (osoby wchodzące w skład zespołu pomocniczego, instytucje pomocowe, współpraca) 6. Określenie rezultatów. 	
<p>III. WDRAŻANIE POMOCY(diagnozy etapowe-oceniające efektywność podejmowanych działań, skuteczność technik, metod i form oddziaływań)</p>	
<p>IV. EWALUACJA KOŃCOWA(ocena rezultatów i efektów).</p>	
Oprac. Magdalena Świtalska	

**ANKIETA MONITORUJĄCA POZIOM REALIZACJI STANDARDÓW OCHRONY
MAŁOLETNIICH PRZED KRZYWDZENIEM W ZESPOLE PLACÓWEK
SPECJALNYCH W OLSZTYNIE**

Imię i nazwisko pracownika:

Stanowisko:

Czy znasz standardy ochrony małoletnich przed krzywdzeniem obowiązujące w Zespole Placówek Specjalnych w Olsztynie w którym pracujesz?	
Czy potrafisz rozpoznawać symptomy krzywdzenia dzieci?	
Czy wiesz, jak reagować na symptomy krzywdzenia dzieci?	
Czy zdarzyło Ci się zaobserwować naruszenie zasad zawartych w Standardach Ochrony Małoletnich przed krzywdzeniem przez opiekuna lub innego pracownika?	
Jeśli tak – jakie zasady zostały naruszone?	
Czy podjąłeś/-aś jakieś działania? Jeśli tak, to jakie?	
Jeśli nie – dlaczego?	
Czy masz jakieś uwagi/poprawki/sugestie dotyczące Standardów Ochrony Małoletnich przed krzywdzeniem? (odpowieź opisowa)	